

Tartalom

Miképpen volt hasznos az elme és az öntudat életre hívása az élet és a társadalom számára? Mik az elme létének hátrányai? Ahogyan az öntudat kezdi átvenni sorsának irányítását az evolúciótól.

Megjegyzés

Rövid és érthető téma. Gyakorlati szempontból nem túl jelentős, ezért sok benne a kis betű. Inkább arra szolgál, hogy tovább formálja az elméről és az öntudatról kialakított képünket, bemutassa, hogy milyen viszonyban állnak ezek az étellel, az egyénnel és a társadalommal.

Az élet és az elme

(Azonosító: 037; Változat: 01)

Pozíció a műben

Előszó

A világ működése

Bevezetés

Elvek

Alapok

Élet

Elme

Az elme jelenségei

Az elme szerkezete

Az élet és az elme

Az értelem elemei

Az állati elmék és hatalmunk az állatok fölött

Forma

Boldogság

Ember

Társadalom

Egység

Program

Az ember élete

1. Az elme ugrása.....	2	—
2. Az öntudat ugrása.....	3	
2.1. Egyéni hasznok	3	1
2.2. Közösségi, társadalmi hasznok.....	4	
3. Az elme hátrányai.....	5	—
3.1. Hátrányok a biológiai forma szempontjából.....	5	
3.2. Hátrányok az egyén szempontjából	5	2
3.3. Társadalmi hátrányok	6	
4. Az evolúció és az elme.....	7	—

1. Az elme ugrása

Az elme megjelenésével az élőlényekben megjelenik egy „játékos”, aki érez és tud, motivációi szerint és tudása alapján kiválasztja, hogy mit tegyen. Ez egy minőségi ugrás: innentől az élőlények nem tekinthetők gépeknek.

Mit nyer ezzel az élet, a forma?

- **Kevesebb örökletes információval is összetett viselkedésre képes élőlények jöhetnek létre.**

Ez azért van, mert **ahelyett, hogy előre meg kellene határozni az élőlény számára, hogy milyen körülmények között mit tegyen**, elég a lelkén keresztül, a motivációk által közölni vele, hogy mit kell elérnie, majd a tanulékony tudat által a környezetről szerzett információk segítségével **az elme már képes kiválasztani**, hogy konkrétan mit tegyen a cél érdekében.

- **Az élőlény alkalmazkodóképesebb lesz.**

A tudat tanulékonytsága által egyúttal az élőlény többféle környezetben is képessé válhat megállni a helyét, kitapasztalva az aktuális körülményeket, nekik megfelelően alakítva a viselkedését.

Lásd még ‘Az elme szerkezete’ témában a lélek rugalmasságát, ahogyan a különféle élőlények a saját formájuknak megfelelő motivációkkal szerelhetők fel.

Az elmével rendelkező élőlények tehát jelentős előnyre tesznek szert, ami az elme fejlődését és elterjedését is segíti.

Két megjegyzés:

- Attól még, hogy az elménk nem **gép, a testünk továbbra is az**. Figyeljük csak meg a saját testünket, a vázrendszerünket, az ereinket, az idegeinket, a szerveinket – és azt, ahogyan ezek hasonlítanak az ember által alkotott gépek vázához, csőhálózatához, vezetékeihez, berendezéseihez. Mi több az elménk egy része, a számítógép is gép maradt.

- Érdekes belegondolni, hogy **az elme feladatai mennyire egyszerűnek hatnak ahhoz képest, hogy milyen bonyolult** az azt lehetővé tevő szerkezet, **a test és az agy**. Az elmének „csak” olyan problémákat kell megoldania, hogy keress ennivalót, kerülj el a veszélyeket, szaporodj – amihez képest a test működésének részleteivel lexikonokat lehet megtölteni.

Ehhez azt érdemes figyelembe venni, hogy a belső környezet, a test működése egyedről egyedre ugyanolyan, míg az említett feladatokkal sokféle körülmények között, hidegben és melegben, szárazságban, inségben, különféle veszélyekkel körülvéve is meg kell tudni birkózni.

2. Az öntudat ugrása

2.1. Egyéni hasznok

Az öntudat megjelenésével az élőlény több szempontból is **okosabban tud viselkedni** a saját érdekében. **Így az öntudat képes...**

- **Elvonatkoztatni a konkrétumoktól**, fel tudja ismerni környezetének elvont szabályszerűségeit, összefüggéseit és ki tudja használni azokat.

Például ahogyan az ember képes felismerni az **évszakok váltakozását** és az ahhoz kapcsolódó ciklikus változásokat, mint a folyók áradása, az állatok vándorlása és így tovább. Egy fejlettebb formája ennek a **tudomány**, mely már módszeresen kutatja a természetes körülményeink között megszokotthoz gyakran távolról sem hasonlító törvényeket, szabályszerűségeket.

(Elképzelhető, hogy bizonyos szintig erre az öntudat nélküli állatok is képesek, az azonban nagyon valószínű, hogy az öntudat jelentős előrelépés jelent ezen a területen. Például azáltal, hogy képes felfogni, hogy ő gondolkodik, ezáltal tudatosan és módszeresen irányítani gondolkozásának menetét.)

- **Felfogni saját viszonyát a környezethez**, tudatosan alkalmazkodni hozzá vagy a számára megfelelő módon megváltoztatni azt.

Egy állat, aki nem fogja fel a saját létezését, azt sem tudhatja, milyen kapcsolatban áll a világgal. Ha egy ragadozó ráveti magát, arra persze reagál, menekülni kezd, de arra kevésbé képes, hogy mielőtt bármi történne, körülnézzen, felmérje, hogy milyen veszélyek leselkednek rá, és ez alapján döntse el, hogy mit tegyen. Ezzel szemben például az ember menedéket építene, illetve őrséget állítana.

- **Előrelátással lenni elképzelt szituációkra.**

Ez nagyjából az előző kettő keveréke: a jövő is egy elvont dolog, ami ilyen is lehet, meg olyan is, ahol az egyes eshetőségek esetén más-más körülményekkel kell szembesülni, mást és mást jó tenni, másképp lehet rájuk felkészülni. Az állatok az ilyesmivel sem foglalkoznak, az ember azonban képes rá.

- **Belehelyezkedni mások nézőpontjába, helyzetébe, megérteni motivációikat, hogy mik mozgatják őket.**

Miáltal elsősorban **könnyebb felhasználnia másokat a saját érdekében**, hatékonyabban hazudik és csal. (Azért ezt a képességet jóra is lehet használni, de valószínűleg ez a ritkább.) Másfelől figyeljük meg, ahogyan **a csalárdság hasznosabbá teszi az öntudatot** (illetve az intelligenciát is): utóbbiakat így részben lehet, hogy a csalárdságunknak köszönhetjük.

(@@ Lehet, hogy az öntudat, a mások nézőpontjába való behelyezkedés teszi lehetővé a **megfigyelés által való tanulást** is, azt, hogy valaki el tudja lesni, hogy a másik hogyan csinál valamit. Így van?)

- **Ezekén túl pedig új örömeket is lelhetünk** különösen az öntudattal megjelenő új motivációinkban, és a tudatban, hogy létezőnk.

Lásd az univerzális motivációkról mondottakat 'Az elme szerkezete' témában, valamint bővebben a 'Forma, öntudat, motivációk és érzelmek' témában.

2.2. Közösségi, társadalmi hasznok

Azon túl, hogy az öntudat egyénileg hasznos, a közösség- és társadalomépítést, az együttműködést is több szempontból támogatja. Ugyanis **akinek öntudata van, az...**

- **Tudatosan képes kezelni a motivációit, indulatait.**

Miáltal nem feltétlenül esünk egymásnak minden alkalommal, amikor kedvünk volna.

- **Elvont gondolkozása révén hatékonyan alkot fogalmakat, nyelveket, hatékonyan fogalmaz meg gondolatokat, hatékonyan kommunikál.**

Ehhez azért nem elegendő az öntudat önmagában: a beszédet lehetővé tevő **örökletes** agyi és testi **képességek is kellenek hozzá**. Lásd azonban 'Az evolúció logikája' témában, a társas lét hatásainál, hogy a kettő együtt járhat.

- **A sikervágy és az etikai motiváció révén könnyebben beilleszthető a fennálló társadalmi rendbe.**

Ezek ugyanis **jelentősen befolyásolják az egyén viselkedését és rugalmasan tölthetők meg tartalommal**. Az egyik társadalomban (kultúrában) például elsősorban a gazdagság jelentheti a sikert, a másikban a bürokráciában elért pozíció vagy éppen a harmonikus családi élet. Az egyik társadalomban az az etikus, aki előzékeny és nem sért másokat, a másikban meg az, aki a becsületért, a hitért vagy más eszményekért gyilkolni is hajlandó. Az elvárt illetve az emberek által elfogadott sikerkritériumok és etikai elvek által a viselkedés igen széles skálán konzisztensé tehető a fennálló társadalmi renddel.

3. Az elme hátrányai

Az elme és különösen az öntudat azonban nem egyértelműen hasznos az élet, a biológiai és társadalmi forma számára, de az egyénnek sem.

3.1. Hátrányok a biológiai forma szempontjából

1) Energiaigény

Ahogy az 'Érdekes biológiai jelenségek' témában utaltam rá, az agy egy igényes és érzékeny szerv, a biológiai forma részéről nagy befektetést igényel. Sok esetben az elme fent bemutatott előnyei ellensúlyozzák a költségeket, de **olyan is van, hogy nem**: ilyenkor **nem érdemes fenntartani az agyat**. Ezért sincs például agya az olyan lényeknek, melyek nem képesek mozogni, hiszen az agy a mozgás, a viselkedést révén tudja kamatoztatni képességeit a forma számára. Ez jellemző az összes növényre, de számos helyhez kötött életet élő tengeri állatra is. (@@ Igaz a mozgásképtelenség és az agytalanság összefüggése ilyen általánosan? Jó példa az említett tengeri állatok? Konkrét példák az ilyen állatokra?)

2) Az öntudatnak az élet és a forma számára haszontalan és hátrányos tulajdonságai

- A természetes szelekció alól való felszabadulás

Erről 'Az evolúció logikája' témában esett szó. Ez annyiból lehet hátrányos a biológiai formára, hogy idővel **degenerációhoz vezethet**.

- Az öntudat önálló minősége és saját érdekei

Lásd 'Az elme szerkezete' témát, illetve a 'A boldogság eredete és a forma hatalma' témában a forma és az öntudat viszonyát. Az önálló minőségnek fontos eleme az öntudattal megjelenő új, **univerzális** – tehát nem a forma érdekeit szolgáló – **motivációk**, mint az etika vagy a humor. Ugyancsak ide tartozik, és kiemelést érdemel az öntudat azon képessége, hogy felismerje a **saját érdekeit**, és a biológiai (és társadalmi) formával szemben is érvényesítse azokat – például úgy, hogy az ember nem csinál gyereket, erőforrásait a faj fenntartása helyett a saját jólétére fordítja. Ezekkel a tulajdonságokkal a forma kénytelen együtt élni, és miattuk jóval nehezebb az öntudattal bíró elmét a saját céljai érdekében felhasználnia, ellenőrzés alatt tartania. Lásd még a 'Felvilágosulás és szabadság' témában, hogy egy nap **az elme talán átveheti a vezető szerepet** akár a biológiai formától is, ha képesek leszünk átalakítani, magunk megválasztani azt.

- A lehetőség, hogy az ember fejlett képességei és eszközei révén és felelőtlensége miatt nagy kárt tegyen az élővilágban – és egyúttal önmagában is.

3.2. Hátrányok az egyén szempontjából

Az, hogy valaki felfogja a saját létezését, fejlett agya van, neki magának sem feltétlenül csak jó. Például:

1) Kényelmetlen lehet neki a forma hatalma és korlátai

Az embernek mindenekelőtt az, hogy meg kell halnia. Ami a forma által belénk ültetett motivációkat illeti (pl. a táplálkozási vágy, nemi vágy, birtoklási vágy) a legtöbben inkább ezek kielégítésére törekednek, de vannak, akik a tőlük való megszabadulást keresik. Vagy például sokan szeretnék azt is, ha tudnának repülni.

2) Elvontabb dolgok is fájhatnak neki

Egy állat például nem fél attól, hogy mi lesz, ha nem csinál karriert, mi lesz majd vele öreg korában és nem tudja, mi az a halál. Nem érdekli őt, hogy ki hogyan érez iránta, vagy mit gondol róla, és nem izgatja magát az élővilág sorsán vagy saját fajának jövőjén – ellentétben az emberrel.

(@@@Azt el tudom képzelni, hogy bizonyos állatokat érint az, hogy hogyan éreznek irántuk egyesek, például a kutyákat az, ha a gazdájuk haragszik. Másrészt ehhez lehet, hogy öntudat kellene, hogy bele tudja élni magát a másik nézőpontjába. Tud erről valaki közelebbit?)

Másrészt az is igaz, hogy hasonlóan elvont dolgok örömet is okozhatnak.

3) Egy összetett, érzékeny agy könnyebben el is romolhat.

Lásd ehhez a 'Lelki betegségek' témát.

3.3. Társadalmi hátrányok

Ezek is főleg az öntudat miatt merülnek fel.

1) A saját érdekek felfogása és érvényesítése másokkal és a társadalommal szemben

Mint az imént utaltam rá, ez nemcsak a biológiai formával szemben következhet be: sokan vannak például, akik egyéni helyzetük, lehetőségeik és érdekeik tudatában együttműködés és a társadalom építése helyett csalással, bűnözéssel, potyautaskodással próbálkoznak.

2) Öntudatos lényeket, egyéniségeket nehezebb kormányozni, a társadalom gépezetébe beilleszteni.

A hangyák társadalmában nincs ilyen gond: egyfelől nincs öntudatuk, nincsenek önálló szándékaik, másfelől mind egyformák, nem okoz gondot, hogy hol a helyük a társadalomban. Az embernél megint csak más a helyzet, ami nem könnyíti meg a társadalomépítést. **A társadalom gyakran nem is favorizálja túlzottan az önállóságot és az egyénieskedést.** Lásd az 'Oktatás' témában, hogy az önálló gondolkodás és kritikai képesség kialakítása nem feltétlenül érdeke a politikának, gazdaságnak; valamint a 'Specializáció és standardizáció' témában a társadalom gépezetéről, és annak az egyéniségekhez való viszonyáról írtakat.

4. Az evolúció és az elme

Az evolúció nemcsak az élőlények testére, hanem az elméjére is hatással van, hogy azok a biológiai (és társadalmi) formának megfelelően, az evolúciós sikert elősegítő módon viselkedjenek.

Az evolúció így...

- **Életre hívta az elmét, majd az öntudatot.**
- **Formálja az elménk képességeit és korlátait,** meghatározza például, hogy mekkora a memóriánk, milyen gyorsan tudunk gondolkozni, vagy meddig élhetünk.
- **Meghatározza a formánknak megfelelő motivációinkat.**

Mi, elmével illetve öntudattal bíró lények tehát **egyfelől** az evolúciónak köszönhetjük a létünket és képességeinket, **másfelől** azonban a korlátainkat, és a viselkedésünket a forma érdekeihez idomító motivációinkat is.

Lásd ehhez a 'Korlátaink' pontot 'A szabadság motívuma' témában, valamint a motivációkról mondottakat 'Az elme szerkezete' témában.

Az öntudat megjelenésével azonban elkezdett megváltozni a felállás. Ahogyan fentebb említettem, az öntudatnak immár saját törekvései vannak, általa az elme idővel akár át is veheti a vezető szerepet a formától illetve az evolúciótól.